

ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Анотація У статті розкрито можливості самоосвітньої діяльності у професійному становленні майбутніх вчителів та показано, що активізація їх професійної позиції є результатом ефективного управління самоосвітньою діяльністю. Виділено критерії розвитку професійної позиції майбутнього учителя. Уточнено поняття самоосвітньої діяльності як об'єкта управління, виділено етапи, форми і методи управління самоосвітньою діяльністю, які впливають на формування професійної позиції майбутнього вчителя.

Ключові слова: управління, самоосвітня діяльність, професійна позиція, майбутній вчитель.

Постановка проблеми. Ускладнення функцій педагогічної праці, підвищення попиту на творчу особистість вчителя спонукають майбутніх вчителів ще в педагогічному університеті опановувати методика й техніку самоосвітньої діяльності.

Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів є показником високого рівня системи освіти. Без належної уваги до самоосвіти як фактору професійного розвитку та становлення студентів, неможливо підготувати висококваліфіковані педагогічні кадри.

Навчити студентів, майбутніх вчителів, самостійно набувати професійно значущих знань, сприяти активізації їх професійної позиції – актуальна проблема, яка постає перед сучасною вищою школою.

Стан проблеми в літературі. Проблема самоосвітньої діяльності знайшла достатньо широке висвітлення у педагогічній теорії і практиці. Особливостям організації самоосвіти студентів присвячено роботи А. Айзенберга, В. Буряка, Г. Серікова та ін. Зокрема, питання професійної

педагогічної самоосвіти порушувалися у працях І. Барсукова, М. Бондаренка, Т. Борисової, Г. Коджаспірової, І. Наумченка, О. Прокопової, Ю. Рогозіної, Н. Сидорчук, В. Скнар, В. Шпак та ін. Управлінському аспекту навчального процесу і самоосвітньої діяльності присвячені роботи дослідників Л. Гаєвської, Г. Єльнікової, В. Маслова, Д. Новикова, М. Поташника, Є. Хрикова та інших.

Професіоналізм і професійна позиція були предметом дослідження багатьох вчених. Педагогічний аспект отримав висвітлення у роботах О. Абдуллої, Н. Кічук, Л. Кондрашової, Л. Красовської, В. Сластьоніна та ін.

Проте, в недостатній мірі висвітлено управлінський аспект самоосвітньої діяльності та її вплив на активізацію професійної позиції майбутніх вчителів.

Мета статті показати, що управління самоосвітньою діяльністю студентів педагогічного університету сприяє активізації їх професійної позиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом якість освітніх процесів усе більше зумовлюється ефективністю управління взаємодією цих процесів у підготовці сучасних фахівців в умовах університетської освіти.

Самоосвітня діяльність, на відміну від навчальної, характеризується вищим рівнем пізнавальної активності та самостійності. Їй властиві переважно всі ті ж характеристики, що й навчальній, але вона спрямована на конкретну особистість студента, його професійний розвиток та формування професійної позиції, оскільки її зміст визначається освітньою стратегією самого студента, його мотивацією, установками, інтересами й потребами, що визначають механізм професійного становлення.

Професійна позиція вчителя характеризується як система його ціннісно-сміслових відношень до соціально-культурного оточення, самого себе і своєї діяльності, яка визначає його професійне буття у виховній взаємодії з дитиною, його місце в просторах сучасного виховання [1, с. 68].

Л. Кондрашова розглядає професійну позицію вчителя як одну з установок в структурі готовності випускника педагогічного вищого навчального закладу до педагогічної діяльності [2]. Вона акцентує увагу на індивідуальному стилі поведінки як основі професійної діяльності і сукупності

професійних якостей (організаційні здібності, креативність, рефлексія), які дозволяють нестандартно виконувати професійні функції, реалізувати стиль спілкування на принципах педагогічної взаємодії, співпраці й співтворчості в системі відносин «вчитель – учні». Науковець наголошує, що позиція майбутнього вчителя визначається осмисленням ним ведучих цілей педагогічної діяльності, бажанням і вмінням працювати в обраній професійній сфері [3, с.37].

Критеріями розвитку професійної позиції майбутнього учителя є:

- особисте відношення до викладацької діяльності, що виникло на основі системи представлень, життєвих цінностей, у вигляді настроїв, почуттів, емоційної реакції студента, що ведуть до формування певної системи професійних цінностей;
- знання, уявлення і оцінки, пов'язані з оволодінням професійним знанням. Обсяг засвоєних професійних знань, усвідомлення зв'язку між явищами педагогічної дійсності є запорукою гармонійності формування позиції майбутнього вчителя. Знання можуть бути дуже стійкими, але не включеними у світоглядні позиції – вироблення впевненості в істинності або неістинності тієї або іншої педагогічної ідеї, її закріплення і застосування відбувається на практиці;
- здатність до творчої переробки професійних знань, співвідношення професійних знань з адекватною їм системою цінностей і життєвих сенсів, що стали особистісними установками [5].

Одним із чинників, що впливають на активізацію професійної позиції майбутнього вчителя, є самоосвітня діяльність, яка не є стихійним процесом, а таким, що потребує зовнішнього управління, яке поступово переходить в самоуправління. Управляючи самоосвітньою діяльністю студентів, викладач має можливість надати необхідну допомогу студентові і скоординувати його дії. Ми згодні з думкою М. Боритко, який стверджує, що у вирішенні завдань становлення професійної позиції студента – майбутнього педагога потрібна спеціальна допомога викладача, виховна діяльність якого визначається стратегіями педагогічної підтримки і педагогічного супроводу [1, с. 19].

Під самоосвітньою діяльністю ми розуміємо процес самоуправління, самовдосконалення, самозміни стану та ступеня якості самопізнання, самоорганізації, самовизначення, самооцінки, самоконтролю й саморозвитку особистості, який передбачає високий рівень готовності до самоосвітньої діяльності у сфері професійного становлення студентів та який циклічно і системно організовується й контролюється зовнішнім суб'єктом на основі безперервного моніторингу здатності та готовності особистості до самоуправління.

Уточнення поняття «самоосвітня діяльність» як об'єкта управління дає можливість розробки на його основі технології управління самоосвітньою діяльністю студентів. Метою управлінської діяльності викладача є визначення способів подолання невідповідностей між навчальною та самоосвітньою діяльністю студентів.

Для ефективної організації управління самоосвітньої діяльності студентів педагогічного університету важливою є думка Є. Хрикова, що сутністю управлінської діяльності в навчальному закладі є перенесення положень педагогіки, психології, досвіду в практику його роботи. Тому погоджуємося з дослідником: управління буде ефективним, якщо воно здійснюється на основі науково обґрунтованого плану діяльності; у структурі управлінської діяльності повніше реалізується спланований зміст її в тому або іншому управлінському циклі; воно забезпечене достатньою інформацією про реалізацію управлінських рішень; повніше забезпечується необхідний рівень розмаїтості підсистем навчального закладу; забезпечується цілісність усіх функцій управління в кожному з управлінських циклів [4, с. 79–82].

Отже, система управління самоосвітньою діяльністю студентів об'єднує у своїй структурі мету, організацію, чітке планування, безпосереднє або опосередковане керівництво з боку викладача, систематичний контроль за етапними й кінцевим результатами, рефлексію та оцінювання.

Нами виявлений етапний характер управління самоосвітньою діяльністю студентів. Було виділено організаційно-підготовчий, змістово-операційний та результативно-оцінний етапи. Специфіка кожного етапу впливає на рівень

активізації професійної позиції майбутніх вчителів. Мета реалізації всіх етапів управління самоосвітньою діяльністю студентів полягала в орієнтації їх на пошук власного шляху професійного становлення та усвідомлення того, що їхнє професійне зростання залежить від особистого саморозвитку та постійного задоволення потреби в оновленні власних знань і збагаченні практичного досвіду, відношення до самоосвітньої діяльності та творчого стилю вирішення самоосвітніх завдань.

Причому на першому етапі студенти повністю перебувають під управлінським впливом викладача; на другому етапі необхідно домогтися співуправління зі студентами; на третьому етапі має переважати самоуправління студентів, викладач виступає в ролі координатора і консультанта.

Найбільш результативними формами і методами управління самоосвітньою діяльністю майбутніх вчителів, які, на нашу думку, впливають на формування професійної позиції майбутнього вчителя є: систематичне пояснення ролі самоосвітньої роботи у професійному становленні; індивідуальні бесіди викладачів зі студентами про основні напрями самоосвітньої діяльності; розробка окремих рекомендацій із метою підвищення ефективності самоосвітньої діяльності; стимулювання найбільш підготовлених студентів до науково-дослідницької роботи; комплектування та поповнення бібліотечного фонду літературою з питань самоосвіти та самовдосконалення, а також новинками психолого-педагогічної літератури; проведення циклів лекцій, групових та індивідуальних консультацій, семінарів; систематичне підведення підсумків самоосвітньої діяльності студентів.

Висновки. Самоосвітня діяльність має велике значення для особистісного і професійного розвитку та становлення майбутніх вчителів. Управління самоосвітньою діяльністю сприяє активізації професійної позиції майбутніх вчителів, набуття ними необхідних професійних знань та формування якостей їх особистості, необхідних для майбутньої педагогічної діяльності.

Література:

1. Борытко Н.М. Профессиональное воспитание студентов вуза / Н.М. Борытко. – Волгоград: ВГИПКРО, 2004. – 120 с.
2. Кондрашова Л.В. Воспитание нравственной психологической готовности студентов к педагогической деятельности. Советская педагогика. - 1984. - №5, - С. 75-79.
3. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. Учебное пособие для студентов пединститутов/ Лидия Валентиновна Кондрашова. – М.: Прометей, 1990. – 159 с.
4. Хрыков Е. Н. Теоретические основы внутришкольного управления / Евгений Николаевич Хрыков. – Луганск : Альма-матер, 1999. – 118 с.
5. Школьник Г.И. Процесс формирования коммунистических убеждений у школьников / Г.И. Школьник. – М.: Изд-во МГПУ, 1982. – 80 с.

References:

1. Boryitko N.M. Professionalnoe vospitanie studentov vuza / N.M. Boryitko. – Volgograd: VGIPKRO, 2004. – 120 s.
2. Kondrashova L.V. Vospitanie npravstvennoj psihologicheskoy gotovnosti studentov k pedagogicheskoy dejatel'nosti. Sovetskaja pedagogika. - 1984. - #5, - S. 75-79.
3. Kondrashova L.V. Metodika podgotovki buduschego uchitelya k pedagogicheskomu vzaimodeystviyu s uchaschimisya. Uchebnoe posobie dlya studentov pedinstitutov/ Lidiya Valentinovna Kondrashova. – M.: Prometey, 1990. – 159 s.
4. Hryikov E. N. Teoreticheskie osnovyi vnutrishkolnogo upravleniya / Evgeniy Nikolaevich Hryikov. – Lugansk : Alma-mater, 1999. – 118 s.
5. Shkolnik G.I. Protsess formirovaniya kommunisticheskikh ubezhdений u shkolnikov / G.I. Shkolnik. – M.: Izd-vo MGPU, 1982. – 80 s.

Аннотация В статье раскрыты возможности самообразовательной деятельности в профессиональном становлении будущих учителей и показано, что активизация профессиональной позиции является результатом эффективного управления их самообразовательной деятельностью. Выделены

критерии развития профессиональной позиции будущего учителя. Уточнено понятие самообразовательной деятельности как объекта управления, выделены этапы, формы и методы управления самообразовательной деятельностью, которые влияют на формирование профессиональной позиции будущего учителя.

***Ключевые слова** управление, самообразовательная деятельность, профессиональная позиция, будущий учитель.*

***Annotation** In the article the possibilities of the self-educational activity in the professional becoming of future teachers are exposed and it is shown that activation of professional position is the result of the effective management of their self-educational activity. The criteria of development of the professional position of future teacher are selected (the personal attitude to the teaching activity; knowledge, presentation and estimations, connected with a capture of the professional knowledge and capacity for the creative processing of professional knowledge, correlation of professional knowledge, with the adequate their system of values and vital senses which became the personal settings). The concept of self-educational activity is specified as an object of management which gives possibility of development on its basis of management technology of the self-educational activity of future teachers. The stages (organizational-preparatory, semantically- operational and results-assessment), forms and methods of management of self-educational activity are selected, which influence on forming of professional position of future teacher.*

***Keywords:** management, self-educational activity, professional position, future teacher.*

Дереза І.С.

Канд. пед. наук, асистент кафедри математики та методики її навчання,
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний
університет» (м. Кривий Ріг)